

La personalitat del doctor¹ Pascual

JOAQUIM JUBERT I GRUART

En posar-me a escriure aquest article, em sento manifestament sorprès pel contrast entre la immediatesa del record i la distància que em separa de la presència viva d'en Peius Pascual i Carbó. Malgrat els vint anys transcorreguts, puc evocar, sense esforç, l'expressió i els trets facials d'en Peius Pascual; recordo el to de la seva veu i, sobretot, del seu riure; recupero, fàcilment, el record de situacions concretes, il·lustrades per frases curtes, i el bon grapat de sucoses anècdotes que, indefectiblement, il·luminen el viure d'una personalitat tan sensiblement diferenciada com la seva. Si puc fer tot això, amb aquesta immediatesa i vivesa, és, precisament, perquè l'impacte que en Peius Pascual i Carbó va imprimir sobre les vides i les memòries dels afortunats que vam creuar-nos amb ell, durant curts o llargs trajectes del camí, fou d'una qualitat i d'una connotació inhabituals.

Pel que fa a la meua parcel·la de fortuna i de mereixement, des de l'any 1964 fins al 1977, els encontres que vaig tenir amb el Dr. Pascual van ser sovintejats i plens d'una varietat extraordinària de situacions, de temàtiques i d'aprenentatges. Al llarg de les pàgines següents, assajaré –aprofitant la vivesa del record– de tornar a passejar amb en Peius Pascual i Carbó; tractaré, en definitiva, de copsar-ne i compartir alguns dels trets més distintius de la seva excepcional forma de ser, tal com va projectar-se en el mirall o pantalla que jo li oferia.

Primera visió del Dr. Peius Pascual i Carbó

Pocs anys més gran que els meus pares, havent compartit amb ells infància i joventut en el mateix poble (Cassà de la Selva), en Pompeio Pascual havia estat sovint motiu de conversa, a casa, durant la meua infància. Durant aquells anys, borrosament grisos, interminables històries del «*temps de la guerra*» ocupaven, indefectiblement, les sobretauls dels àpats de celebració. Fou així com fragments de la història de Peius Pascual quedaren enquistats, sense rostre, en la memòria de l'infant i d'un estancat adolescent. En aquests relats es feia patent, per part dels meus pares, un manifest respecte i admiració envers en Peius Pascual, determinats bàsicament pel fet de ser metge (és a dir: un noi del seu poble que «tenia carrera»); però, també hi havia conjuntada una crítica, implícita i explícita, pel fet del seu passat de «roig» i, suposadament o veladament, d'anticlerical.

L'any 1948, quan tornà de l'exili, jo tenia 10 anys d'edat i, per tant, el record de les converses entre adults, que aquest fet suscità, és ja menys imprecís. Ben probablement, aquest record s'ha reforçat a causa del fet que, una diada festiva, passejant amb els meus pares (pel carrer de Santa Clara, en concret), pogué, fer fi, donar rostre i figura a un dels molts personatges d'aquelles interminables històries de sobretaula. La imatge que encara ara en puc pouar és la d'un senyor elegantment vestit, amb barret, expressant-se amb una cordialitat i un somriure manifest. Entrevist en diferents ulteriors ocasions, abans de l'any 1964, aquesta imatge esdevingué un rígid arquetip. Malgrat el pas dels seus anys –indefectiblement deterioradors de l'estructura biològica–, i més enllà de les distorsions que l'absència i la memòria condicionen, aquella imatge prototípica s'ha mantingut intransformada i fidel a aquell primer encontre.

L'enriquidora experiència d'una relació intergeneracional

Quan vaig asseure'm, per primera vegada davant del Dr. P. Pascual, en el seu despatx de la Gran Via de Jaume I (edifici de la Cambra de Comerç), ell tenia 67 anys i jo 26. Una bona distància d'anys, doncs, ens separava. Teníem, però, en comú, de moment, dues coses importants els dos interlocutors tot just inaugurats: la professió de metge (recent estrenada la meua) i ser fills de Cassà de la Selva. Aquest, de fet, va ser el motiu de la meua visita: presentar-me com a metge nouvingut a Girona, aprofitant la relació de coneixença

Pompeio Pascual, el dia 1r de maig de 1966, amb la colla dels "peripatètics", davant del rètol simbòlic del restaurant "La República". El segon per l'esquerra dels asseguts a la segona fila és l'autor d'aquest article.

familiar. Després dels pocs minuts dedicats a consumir els tòpics de rigor, estàvem ja parlant de política, de religió i de literatura. La pràctica de la medicina i les sagues familiars van desaparèixer ben ràpidament de l'horitzó, i nous punts en comú començaren a teixir els primers ordits d'una relació que només la seva mort va aparentment interrompre. Amb dues invocacions (a Catalunya i a la República) i un renec, va indagar entorn de la meua filiació política i religiosa. En constatar que no era «*ni de dretes ni de missa*», com els meus pares i avis, va posar-se a cantar un himne i a recitar, de memòria, no sé pas quins textos de Pío Baroja i d'Azorín, per preguntar-me tot seguit què hi feia jo a Girona, «*una ciutat levítica, grisa i clerical*». Havíem començat una absolutament inèdita i manifestament enriquidora –per mi– relació intergeneracional.

A partir d'aquest moment, de forma escalonada i gens forçada, em vaig trobar introduït, de la seva mà, en un univers absolutament diferent a la Girona «grisa i negra» que jo coneixia fins aquell moment. La primera experiència, sorprenent, foren les sortides amb els seus «peripatètics» (Stern, Strach, Grau, Verdaguier, Ruhí, Mn. Fuentes, Roca, Santaló, Massana, Salvadó, Canal, Coquard...), als quals en Peius Pascual convocava, els diumenges al matí, per tal d'enfilars la vall de Sant Daniel (fins a Sant Miquel o els Àngels) o per passejar per

d'altres indrets de les Gavarres. El dinar i la fotografia que un 23 d'abril (festa de la República) ens férem en el restaurant d'aquest mateix nom, són un clar testimoni i símbol de l'esperit definit i fresc que animava aquella colla.

Des de la distància, constato la importància que tingué, per mi, el fet que, l'any 1965, m'incorporés en el que va ser la meua primera experiència docent: una mena d'«*Universitat Popular*» (així l'anomenava Peius Pascual), portada a cap a Cassà de la Selva, amb la gent de «*la Colla*». Preparar les conferències o «classes» –amb un conferenciant diferent, cada 15 dies–, portar-lo amb cotxe, anar a sopar després de les conferències, per continuar xerrant i mantenint un enriquidor debat entorn dels temes més variats (biologia, arqueologia, història, geologia, genètica, filosofia, astronomia...), va constituir una experiència difícilment apreciable per qui no ha viscut (i no coneix) l'estèril, trist, resclosit i pobre panorama cultural i social de la dècada dels seixanta a les nostres contrades.

En tot cas, però, amb independència d'aquesta inesgotable curiositat envers la ciència, per part d'en Peius Pascual, el que vull destacar aquí és la recerca i potenciació del diàleg intergeneracional que això comportava. En cap altre lloc (evidentment no pas amb els nostres pares, ni amb els nostres mestres), de no ser pel Dr. Pascual,

hauríem trobat –en Joan Maimí (de Cassà), jo mateix o en Josep Verdager (Girona), per posar només tres exemples de diferent graó intrageneracional– una tan planera oportunitat per a aquest intercanvi substancial. El que, anys més tard, vaig trobar amb en Josep Pallach i amb en Pep Colomer, i que ara –arribat ja el meu torn– m'he descobert practicant, sé que és un aprenentatge –imprescindible en tot– inaugurat i tramès pel tarannà específic i irrepitible d'en Peius Pascual.

Un vitalista i entusiasta transformador de realitats concretes

Algunes persones no canvien gaire al llarg dels diferents i variats capítols de la seva existència. Aquesta és una de les característiques distintives de la personalitat d'en Peius Pascual. Amb constància, repetida al llarg de diferents períodes del seu camí, el seu entusiasme contagiós per promoure projectes i transformar, creativament i joiosament, parcel·les de la realitat concreta que l'envoltava, no deixà de manifestar-se. Si exhumem en el seu passat (una dimensió d'ell que va obrir-me amb abundància), retrobem monòtonament aquesta característica. Característica que sincronitzava espontàniament amb una altra: quan no aconseguia el que es proposava, obstaculitzat per interessos diferents o persones hostils, simplement abandonava el càrrec o l'objectiu.

Algú altre, en aquest número monogràfic dedicat al centenari del naixement d'en Peius Pascual, en farà una necessària recensió biogràfica. Resultaria, per tant, repetitiu enumerar ara i aquí la llarga llista d'exemples il·lustratius d'aquest tret de caràcter i de conducta. Per això recordaré, només, en relació amb el seu primer període gironí (1926-1936), les seves tasques organitzadores i directives en el GEIEG, en la junta del Casino, al davant de la secretaria del Col·legi de Metges o a l'Ajuntament de Girona. L'activitat pública més destacada, però, del Dr. Pascual és la que realitzà al capdavant dels serveis assistencials gironins (Servei d'Infància dels Establiments de Beneficència Provincials), on, lluny d'amotllar-se al càrrec, aconsegueix transformar i dinamitzar tota la inèrcia assistencial i docent d'aquestes institucions.

Sigui en l'àmbit que sigui, Peius Pascual imagina i engresca per transformar la realitat. Si no se'n surt, no s'hi estrellà; simplement es retira (com féu, per exemple, amb el Col·legi de Metges i amb l'Ajuntament de Girona). Si la dificultat, però, només és econòmica, ell aporta el que calgui (com va fer en els casos concrets de les revisions radiogràfiques als infants acollits a l'Hospici, la publicació del periòdic «Acció Ciutadana» o de la revista «Victors», accions que ell anomena «pascualades»).

Trenta anys més tard, amb una guerra –perduda–, amb un exili –dolorós i joios– i un retorn –difícil i desitjat–, trobem i descobrim un Peius Pascual incanviat al que anys abans havia trepitjat els mateixos carrers; envoltat ara, però, d'un clima social i polític manifestament i radicalment diferent. El trobem de nou sense ressentiments i sense complexos, abraçant i influint sobre d'altres parcel·les de la realitat que l'envolta, continuant exercint aquell específic tarannà. Ara, malgrat no poder accedir a cap càrrec públic («queda invalidado para ejercer ningún cargo directivo»), continua essent un home públic. Quan, saltant-se la prohibició, l'aleshores «Jefe Provincial de Sanidad» li ofereix la plaça de «Jefe

de Puericultura de Sanidad», ell la rebutja, fidel a l'interdicte i a la promesa que ell mateix s'ha fet. Però, quan, l'any 1960, se li ofereix la possibilitat d'assistir «desinteressadament» (és a dir: sense cobrar) en un Dispensari Infantil, annex a la Guarderia de Germans Sàbat (aquell barri de «viviendas provisionales» que esdevingueren permanents), depenent de la «Junta Provincial de Protección de Menores», no dubta ni un segon a començar a treballar-hi i a seguir fent-ho durant 16 anys seguits.

Vianant i conreador d'amics

Passejar pels carrers de Girona, de Cassà de la Selva o de Llagostera amb el Dr. Pascual constituïa, alhora, una experiència i quasi un espectacle (que ara, dit sigui de pas, només puc comparar amb el que es produeix amb en Francesc Ferrer i Gironès o en Joaquim Nadal i Farreras): quasi tothom és conegut i saludat. Per Peius Pascual, però, els vianants, que saludava i et presentava, es dividien en quatre grans categories: els coneguts, els amics, els «correligionarios» (sic) i la «cassanalla». Els coneguts eren, pel general, simplement saludats i, rarament, eren motiu de cap comentari o explicació. Els amics eren motiu d'aturada, d'encaixada de mans, de presentació i d'estona de conversa; en acomiadar-los, en Peius, et feia una petita història –pel general sucosa– del personatge en qüestió. Els «correligionarios», escassos, eren motiu de presentació –sota aquest qualificatiu– i d'una més o menys llarga conversa referent al passat, que no s'ampliava pas una vegada acomiadat el vianant. Amb la «cassanalla» (la gent de Cassà de la Selva) s'esdevenia una suma de tot plegat, ocupant els avantpassats del vianant un lloc i un temps destacats en la conversa.

Pel que fa a la suma de «cassanalla» i amic intergeneracional que jo vaig esdevenir, he de destacar-ne alguns trets. El més significatiu d'ells fou el fet de portar ell (tal com li corresponia jeràrquicament) la total iniciativa en el desplegament de la relació. Et telefonava amb una freqüència i assiduïtat remarcables (a mitja nit, si calia, a causa d'una crisi d'angoixa o, simplement, per preguntar-me el número de connexions sinàptiques que cada neurona pot establir), t'escrivia postals i cartes (tant si es trobava poc o molt lluny, com des de casa seva estant); es despenia i et regalava vells llibres (innecessaris ja per ell, però avaluats amb interès pel receptor); et compareixia al despatx (pel pur gust de parlar o de fer-se explorar la tensió arterial o el fons de l'ull); o et demanava per sortir a passejar o per acompanyar-lo amb cotxe a fer companyia a un amic malalt... Tot això, sempre, amb una extrema naturalitat i cordialitat, sense cap exigència i cap ingerència, amb brevetat, deixant sempre intacte el desig del reencontre.

I el mateix feia quan empenia alguns dels seus treballs de recerca (històrica o demogràfica): cercava sempre la col·laboració de vells i de nous amics (sospito que més pel gust del compartir, que no pas pel de l'aportació que li podien fer). Les seves, poques, conferències públiques eren necessàriament i relativament multitudinàries, amb un auditori configurat per convocats i devots oïdors, amics llargament conreats, embadalits pel seu mètode asistemàtic d'exposició i per la riquesa d'experiències viscudes, amb les quals evocava, indefectiblement, esdeveniments del passat.

Un lúcid neuròtic hipocondríac

El sistemàtic conreador d'amics ho era, i ben especialment, dels amics que sabia que estaven malalts. Sistemàticament, amb regularitat, dedicava temps i sol·licitud per visitar-los i compartir vida amb ells (fos el malalt un simple «correligionario» o un vell amic com Josep Pla). Aquest fet contrasta amb la seva manifesta hipocondria, que l'induí a assignar-se transitòriament portador d'un bon reguitzell de malalties (sobretot de les més greus i que afectaven aquests coneguts que ell s'imposava de visitar).

Fidel a aquesta tònica, sabedor que un bon amic meu, l'escultor Domènec Fita, estava convalescent d'una fractura de plataforma tibial, en Peius va demanar-me que l'acompanyés a visitar-lo. Al cap d'una llarga estona de conversa, en Fita va recordar-li i expressar-li l'impacte que al llarg de la seva infància li havia produït la figura amant del pediatre Pascual i en Peius va interessar-se per l'accident llunyà que havia deixat en Fita paraplegic. En arribar l'hora d'acomiar-se, ja al llindar de la porta, el vell i bon patidor d'angoixa que era en Peius retornà sobre els seus passos i, entre amant i sol·lícit, va dir a en Fita: «*Si qualsevol estona et trobes sol, amarg o angositat, telefona'm*». En Fita, al seu torn, va mirar-se'l sorprès. La resposta no fou pas immediata. El seu vigilant sentit receptor no li permetia pas de rebutjar aquella sol·licitud. Segui com sigui, va acabar per respondre: «*No mi trobo pas mai, jo, així*». Ara és en Peius el que queda *frapat* i sorprès, bloquejat. El dilema: ell, en Peius, sa i crònicament angositat, i en Fita «fotut» (segons la seva pròpia expressió) i tranquil, constituïa un contrasentit o paradoxa no pas fàcilment digerible. A la fi no tingué més sortida que rondinar, a manera de resposta, destinada tant a ell mateix com a en Fita: «*Quina sort!*». En sortir de la casa, de camí cap al cotxe, una vegada la porta tancada al darrere nostre, en Peius em va agafar fort pel braç, tot dient-me a cau d'orella: «*Quin bitxo més rar!*».

Peius Pascual era, efectivament, un hipocondríac poc convençut; sempre sorprès de la bona salut dels altres i, en el fons, de la seva. Temia, això sí, un bon reguitzell de malalties, sobretot la «demència senil galopant». Per aquest motiu, sovint, compareixia a la meua consulta per tal que li mirés el fons de l'ull (com si per aquí, i ell ho sabia, es pogués diagnosticar aquesta malaltia). Mai, però, va manifestar-me cap indicatiu de preocupació neuròtica per la seva pròpia mort. Un testimoni precís d'aquesta seva forma de viure (tement no pas la mort, sinó el sofriment i, sobretot, el patiment mental) és aquest paràgraf d'una carta que va escriure'm, de Girona estant, el vuit de desembre de 1973: «*Als meus setanta-sis anys i mig el millor que hom pot fer és descansar. Ja saps el que et tinc dit demanat sempre: Que si tingués quelcom cerebral i sofrís –ningú sap el que passa en l'ànim de la gent malalta– em droguis ben drogat*».

Un paradoxal aparent

En uns moments en què el Barça era, més que mai, «més que un club», en Peius Pascual fou un fervent i moderadament apassionat «periquito» (seguidor del Real Club Deportivo Español de Sarrià). Per a qui ignorava aquesta paradoxal vinculació, la notícia pot constituir tota una sorpresa i, fins i tot, quelcom més. Va costar-me, a mi també, acceptar o entendre aquest fet. Superficialment, podia i pot interpretar-

se com una excentricitat més d'un home que, tanmateix, no tenia res d'excentric (és a dir, un home manifestament i naturalment coherent, com ha quedat demostrat en diferents exemples). Amb posterioritat (interpretant les filies i les fòbies anecdòtiques no pas des de la nostra pròpia òptica, circumstancialment determinada, sinó assajant de copsar els motius específics de l'interlocutor i de la seva època) he d'afirmar que l'«espanyolisme» esportiu d'en Peius Pascual era absolutament coherent. Efectivament, Peius Pascual s'adheria a un club que en els seus orígens fou la continuïtat de l'equip de *foot-ball* universitari (i aquesta era, per a ell, una de les filiacions més bàsiques). El Reial Club Esportiu Espanyol era, també (com ara), el rival o alternativa a l'altre club barceloní i català, el Futbol Club Barcelona, on s'aplegava la gent de l'alta burgesia catalana i de La Lliga en concret, és a dir, la dreta. (I Peius Pascual era un home d'esquerra). Però encara més: el Barça era un club poderós i prepotent, que monopolitzava la premsa i la representació de la catalanitat. I en Peius Pascual adoptava sempre el partit dels febles.

Aquests eren, tal com he arribat a entendre, alguns dels motius de l'espanyolisme esportiu d'en Peius Pascual, sense cap de les connotacions que havien, circumstancialment, d'influenciar-nos en el posicionament futbolístic català a alguns o molts de la meua generació. Ells expliquen, potser, el fet que un republicà, catalanista i esquerrà com en Peius Pascual fos simpatitzant (ignore si en fou mai soci) del Real Club Deportivo Español. En tot cas, però, en absolut no es tracta d'una paradoxa o contradicció (que només un judici superficial i precipitat podria interpretar de forma diferent).

Un federalisme espanyol

Amb menys dificultat i retard, vaig aconseguir entendre per què Peius Pascual -partint de la imatge estereotipada que jo mateix me n'havia fet- no era un independentista o, almenys, un fervent autonomista. Una vegada més, però, hem de remuntar-nos als anys essencials per a la formació dels nostres posicionaments polítics més bàsics i inamovibles. Nosaltres, la generació de la immediata postguerra civil, érem franquistes o antifranquistes. I, a Catalunya, ser antifranquista era quasi automàticament sinònim de no ser espanyolistes. Però, en els anys de joventut i de maduresa d'en Peius Pascual, els posicionaments més bàsics a escollir eren monarquisme, dictadura o republicanisme. Peius Pascual, en aquest sentit, per influx familiar, fou sempre un republicà espanyol afincat en una incipient consciència de catalanitat distintiva (de natura manifestament localista).

Peius Pascual i Carbó era intel·lectualment un fill, tardà, de la generació del 98. Els seus referents més bàsics i constants eren dos: la seva pertinença biològica (genètica) a la família Pascual de Llebrés i la seva pertinença cultural a una generació que va fer de la lectura d'Unamuno, Azorín, Baroja, Antonio Machado i Valle-Inclán el prisma imprescindible per veure i per entendre la història i la vida.

Centrat en la segona d'aquestes identitats constitutives, vaig aconseguir entendre i acceptar que en Peius Pascual fos essencialment espanyolista (més enllà, evidentment, de l'assignació d'aquest mot a un afecte o estima envers una entitat esportiva). Puc afirmar que no era independentista, ni potser autonomista. Federalista, això sí. Perquè Peius Pascual, per raó de la seva pertinença intel·lectual al discurs de la generació del 98, no podia pas imaginar-se, ni entendre, ni desitjar una Catalunya desvinculada d'Espanya. De fet, llegia Girona (les seves pedres, el seu passat i el seu viure-hi) traduint-la d'una descripció d'una ciutat de Castella. Girona és la ciutat on vol viure -abans i després de l'exili- perquè ella és el prototip de la ciutat levítica més a mà que té, per tal d'identificar-se, per exemple, amb l'Àvila del basc Unamuno.

Igual com s'esdevé amb els escriptors de la generació del 98, l'Espanya d'en Peius Pascual no és pas el poble heteròclit i particularíssim -més aviat avaluat com a inculte i salvatge- de la Península Ibèrica, ni els seus polítics (excepció feta d'alguns republicans i d'esquerra). El seu espanyolisme és, bàsicament, literari, paisatgístic, impressionista a l'estil Zuloaga. No és pas un espanyolisme històric, imposat des d'un onze de setembre (el de 1714) el que el rebutja en la seva totalitat. De la mateixa manera que existia una Galícia valleinclinesca i una Vascònia barojiana, existia també, més circumscrita encara, una Girona (la Selva inclosa) pascualiana. Totes elles, però, amb el referent contemplatiu i literari ineludible de Castella (de Castella la Vella), vist directament i inventat pels autors de la generació del 98, i llegit i incorporat pel Peius Pascual jove i adult primerenc. *"Mi subestrato emocional está lleno de vivencias troqueladas allá en mi adolescencia y juventud por las repetidas lecturas de autores como Baroja y Azorín, Gabriel Miró y Antonio Machado. Ellas hicieron mella en mi formación sentimental, forjando en mi imaginación un interés hacia un paisaje que tardé mucho en conocer con mis propios ojos y cuyo brutal contraste con el de mi tierra natal es a todas luces manifiesto"*, escriu en fer la *Crónica de un rezagado* al Segundo Congreso Español de Historia de la Medicina (un text de P. Pascual i Carbó que és de relectura essencial per entendre més d'un aspecte de la seva complexa personalitat).

En els autors citats de la generació del 98 -en Peius Pascual en fou un lector precoç- es produeix un fenomen mental d'extraordinària importància i que Pedro Laín Entralgo va magistralment resumir amb la següent frase: *"se interpone entre la pupila y la tierra una idea"*. La idea (i l'emoció subsequents) d'un paisatge de Castella. L'espanyolisme d'en Peius Pascual és, en darrera instància, reduïble -malgrat el contrast- a la *"nourriture terrestre"* de Gide i, per tant, a la pàtria o terra on ha transcorregut la seva infància i la vida dels seus avantpassats, però que només pot evocar i imaginar, entendre i descriure amb els conceptes, les paraules i l'esperit dels autors castellans que li han ensenyat a llegir el seu entorn geogràfic i existencial, i que constitueixen una pantalla traductora interposada entre la mirada i la realitat.

Conferència del doctor Pascual sobre els setges de Girona, al castell de Montjuïc, l'any 1974.

El valor del passat

Pensar, parlar, llegir i escriure sobre el passat, fou una de les passions d'en Peius Pascual, sempre anhelant de trobar sintonitzadors en aquest sentit. El passat era, per ell, un valor de molta més vàlua que el present i, no cal dir-ho, que el futur (la preocupació pel qual es limitava només a algun concret horitzó científic). No era pas, però, una passió d'historiador d'una gran època o d'un gran tema, i, molt menys, de la globalitat del fet històric. La seva passió és circumscrita, local, acotada només als esdeveniments del passat que han deixat una marca en el seu paisatge geogràfic proper, personal i familiar, que -amb els peus sobre el terreny o des de la nostàlgia de l'exili- ell estima, contempla i descriu: Girona, Montjuïc, les Gavarres, Cassà de la Selva... I pels esdeveniments del passat que, formant part de la seva història familiar, il·luminen el seu paisatge interior, poblat pels Pascual (sobretot metges) que l'han precedit. Les ja esmentades *«Memòries de un rezagado»*, relat del viatge que fa a Salamanca, acompanyat del seu nebot metge, en Peius de Llagostera, constitueix un exemple precís i clar d'aquesta seva ocupació i preocupació pel passat familiar i cultural que en ell es dona cita. De fet, la pràctica totalitat de la seva producció bibliogràfica gira entorn d'aquesta recurrent temàtica: el passat familiar i la relectura de les seves lectures.

En canvi, el seu passat personal (la seva història i, sobretot, la seva participació en la història local) és una temàtica ambivalentment enfrontada. En envellir i saber la proximitat de la seva mort, manifesta un interès creixent a deixar escrit i manifestat una aproximació biogràfica. Coincidint en un comú interès, l'any 1973, li proposo d'enregistrar un ampli relat autobiogràfic (una tasca que ja havia fet amb d'altres persones i personatges locals, com l'enregistrada amb l'Enric Marqués i transcrita en aquesta revista).

Inicialment entusiasmat amb el projecte, n'escriu un guió i comencem les gravacions. Als pocs dies, però, sóc receptor de la carta que, en part, transcriu i que il·lustra magníficament la seva actitud en aquest punt concret: «*De paraula hom es deixa portar per un sens fi de petites coses i, a vegades, hom fa afirmacions o dóna negatives que una vegada sospesades un no voldria pas mantenir. Et prego que deixis córrer el que vols fer a propòsit de la meua persona i el meu currículum. T'ho demano per molts motius. Jo mai he estat un home dirigent de masses polítiques (no vaig passar de regidor per accident i vaig assolir alguna presidència local i prou). Tampoc vaig portar cap periòdic de combat, com a dirigent, i mai m'he distingit com a metge... Et prego de no insistir. Un paper a propòsit meu, podria donar lloc a errònies interpretacions, a que el meu nom sortís i fos escampat en el públic (diaris,...) i llavors tot-hom diria el que li semblaria, menys jo, que, possiblement, no em podria defensar». Lògicament, i forçosament, vaig accedir al seu desig. Però gràcies al material recollit vaig poder fer-ne l'ordenació cronològica i biogràfica amb què Presència va retre-li homenatge pòstum i rescatar, així, alguns trets de l'imperatiu de l'oblit i que només el registre gràfic pot ajornar.*

En el futur hi ha la ciència

He esmentat, de passada, que la preocupació d'en Peius Pascual referent al futur era bàsicament –o exclusivament, si obviem la seva angoixa hipocondríaca– de natura científica. Mai l'havia sentit fer política-ficció i poques vegades m'havia comentat els esdeveniments polítics en curs. Contrastant amb aquesta relativa indiferència, el present i, sobretot, el futur d'alguns temes científics l'apassionaven quasi tant com el seu interès pel passat històric. En concret, la genètica i la neurobiologia, el futur de l'evolució i del cervell humà, eren un terreny freqüent d'encontre entre ell i jo. En el seu cas, no es tractava pas d'una simple curiositat d'«estar al dia»; era, va semblar-me sempre, una forma d'assajar entendre's a ell mateix, més enllà dels determinismes històrics i familiars; un camí per aproximar-se, provisionalment, al gran misteri de la vida amb un bagatge diferent del proporcionat per un sistema de creences religioses. Amb passió va llegir, rellegir i comentar «*Le hasard et la nécessité*», de Jaques Monod, portat en primera edició de França, per Mn. Fuentes, l'any 1970; o la traducció castellana, de l'any 1973, de «*La logica de lo viviente*», de François Jacob, que li vaig proporcionar. Com que la seva lectura era bàsicament nocturna, recordo particularment les seves telefonades, manifestament tardanes i entusiastes, en descobrir innovadors punts de vista o per demanar-me un aclariment.

Tot i la seva radical adhesió a la seva condició d'universitari (en el sentit d'estudis fermament referenciat en el mètode experimental), mai pogué sostreure's de sentir-se més o menys tensament immers en la vella dialèctica entre fe i saber. En aquest sentit, d'aquelles converses, recordo amb quina apetència va assimilar l'aforisme que Nietzsche copià de Schopenhauer: «*Per desgràcia els humans prefereixen creure a saber*», i que ell va integrar-lo ràpidament al que anomenava «un continuat tràfic intel·lectual». L'octubre del 1965 ho explicità ben clarament en declarar-se posseït «d'un afany de saber, d'enriquir el perquè de les coses, de preguntar. Aquest afany de valer-se per un mateix, servint-se de les seves facultats intel·lectuals...».

En una carta que va escriure'm el juliol de 1973, hi batega, a més a més de la contradicció tensa entre creure i saber, la referència –sempre imprescindible en ell– al passat familiar: «*Estimat amic Jubert: Com que ets un home que vares néixer en un ambient amb arrels arcaïques clericals, amb tota mena de manifestacions externes (que tant es prodigaven) i de quines manifestacions els teus avantpassats mai en varen ser avars (Misses i Oficis, Novenes i Exposicions de Santíssim, Processions i visites de Monuments, Rosaris i Jaculatories, Cants litúrgics i Orfeons et sic etzeteris), la lectura de la teua comunicació a propòsit de «Les bases Neurofisiològiques de la Conducta Sexual» m'ha sorprès extraordinàriament.*

Si tornéssim a viure la vida que jo vaig viure de petit, segurament les teves ties haurien tingut que sofrir l'escomesa d'algun reverend o les males cares d'algunes beates que, en sentir tocar campanes, sense comprendre el seu significat, haurien considerat que a can Jubert del Rabal hi havia arribat el dimoni en persona o el mateix Anticrist.

On anirem a parar senyora Pauleta amb aquestes males «idees» (sic) ?»

Una allau de qualificatius i una pervivència

Els qualificatius que, en evocar Peius Pascual, em vénen a la ment són nombrosos i, probablement, afectats per la distància. Tot i que, aplicats al record, no els sento com de natura hiperbòlica, és evident que hi poden sonar (sobretot o exclusivament a aquells lectors que no han arribat a conèixer-lo). Fins aquí n'he desplegat i mínimament explicat alguns: vitalista, extravertit, creatiu, il·lusionat i il·lusionador, promotor, convocador, possibilista, entusiasta, lleial, desinteressat, generós, encuriósit... i, també, angoixat, hipocondríac, ambivalent, paradògic... Amb ells, però, no esgota pas l'impacte de la seva personalitat en aquest meu record. El llistat podria allargar-se i la seva descripció depassaria de molt l'amplitud d'un article.

Del que no queda cap dubte, però, és que Peius Pascual i Carbó, el naixement del qual celebrem ara el centenari, fou un personatge de talla singular i que causà un impacte relacional de significativa permanència en el record i l'afecte dels que van gaudir de la fortuna de creuar-se en el seu passar i ser. Que avui, vint anys després de la seva mort, li testimoniem aquesta inesborrable pervivència n'és una prova certament tangible i joiosa.

Joaquim Jubert i Gruart és metge neuròleg.

Pompeio Pascual en un apunt del doctor Jacint Muñoz, de 1985.